

PROMĚNY REFLEXE NÁRODNÍHO SOURUČENSTVÍ NA STRÁNKÁCH VYBRANÝCH ČESKÝCH DENÍKŮ (Lidové noviny, Venkov, Národní práce) V LETECH 1939 - 1941

Pavel Večeřa

Prezentace Národního souručenství se na stránkách protektorátního tisku v průběhu let 1939 - 1941, v období vymezeném na jedné straně aktem nacistické okupace českých zemí 15. března 1939 a následným vyhlášením Protektorátu Čechy a Morava a na straně druhé výměnou K. von Neuratha R. Heydrichem v úřadě (zastupujícího) říšského protektora spojené s vyhlášením stanného práva 28. září 1941, měnila. Neodráželo to pouze vývoj charakteru Národního souručenství, ale také transformaci, která se ve směru kolaborantského aktivismu odehrávala v kontextu legálního protektorátního tisku.

Ve vymezeném časovém období let 1939 - 1941 prodělalo Národní souručenství cestu od masové organizace relativně akceptované českým národem jako legální, retardačně rezistentní platforma, jejímž smyslem je příznivě napomáhat národně sebezáchovnému úsilí českého národa tváří v tvář německé okupaci k málo významnému nástroji kolaborantského aktivismu, jehož náplní se stala ideově - politická převýchova českého národa. Obdobně legální protektorátní tisk se proměnil z média vyjadřujícího v daných mezích víru v sebezáchovu českého národa a v tomto kontextu víceméně jednoznačně (mimo fašisticko - vlajkařské tiskové orgány) podporujícího opozičně obranný aspekt činnosti Národního souručenství v hlásnou troubu aktivisticko - kolaborantské protektorátní ideologie ovládanou aktivistickými novináři, jejichž klíčovou ideovou i profesionální distinkcí byla servilita vůči okupační moci a jejich maximem v kontextu národně sebezáchovného úsilí pouhé biologické přežití národa, otrocky poslušného a se zlomným duchem.

Pro tuto stať zaměřenou na téma vztahu legálního protektorátního tisku k Národnímu souručenství jsem z ještě relativně širokého mediálního spektra tištěných deníků s celoprotektorátní působností zvolil jako reprezentativní typy ranik *Lidové noviny* s jeho tradicí nestrannicky nezávislého, za první republiky prohradně orientovaného, levostředově liberálního listu se značným světovým rozhledem a bohatým kulturním zázemím, bývalý agrárnícký ústřední tiskový orgán *Venkov*, reprezentující v tomto souboru tradici pravicového a konzervativního deníku, jenž zejména v období pomnichovském a druhorepublikovém přijal ideologii sentimentálně patetického a izolacionisticky příkrčeného nacionalismu s prvky antisemitismu a důrazem na autoritářský systém moci s filofašistickými tendencemi, a konečně *Národní práci*, která navazovala na tradici sociálně demokratického *Práva lidu* a za druhé republiky představovala centrální deník trpěné levicové opozice, Národní strany práce. Z hlediska společenského lze s maximální

mírou zjednodušení konstatovat, že *Lidové noviny* představovaly list zaměřený na českou inteligenci, *Venkov* se prezentoval jako reprezentant zemědělců a *Národní práce* dělníků. Z čistě formálního hlediska se všechny tři sledované deníky staly brzy po vzniku Národního souručenství jeho tiskovými orgány; od roku 1940 byla pak *Národní práce* tiskovým orgánem legálních protektorátních odborů, Národní odborové ústředny zaměstnanecké.

Výše vytčené období let 1939 - 1941 je rozděleno ve tři zřetelně odlišné časové segmenty: první úsek vymezený mírovou érou existence Protektorátu Čechy a Morava (březen - srpen 1939), druhý časový úsek vztahující se k počáteční fázi druhé světové války, vymezený jednak útokem německé branné moci na Polsko, jednak pádem Francie, a závěrečný třetí časový úsek zabírající období mezi červnem 1940 a zářím 1941, kdy vyhlášením heydrichovského stanného práva spojeného se zatčením ministerského předsedy první protektorátní vlády gen. A. Eliáše, zlomením odporu státního presidenta E. Háchy a prosazením loyálního křídla protektorátní reprezentace směřující do vod aktivistického kolaborantství, skončila první etapa existence protektorátu. Během této doby došlo postupným procesem s určitými zlomovými body (v Národním souručenství proměna vedení v půli června 1940, likvidace pražské krajské organizace NS 6. srpna 1940, jmenování nového čtyřiašedesátičlenného Výboru NS 18. srpna 1940, „židovské výnosy“ z podzimu 1940, nahrazení J. Nebeského aktivistou J. Fouskem 17. května 1941, v kontextu protektorátního tisku pak např. Rybova (šéfredaktor *Národní práce*) účast na formující se skupině aktivistických novinářů pod vedením V. Krychtálka a K. Lažnovského v červnu 1940 či glajchšaltizace *Lidových novin* L. Zemanem) ke změně charakteru Národního souručenství a k marginalizaci jejího významu a rovněž ke zglajchšaltování analyzovaných deníků (*Lidové noviny*, *Venkov*, *Národní práce*) ve smyslu kolaborantského aktivismu.

*

Ve své počáteční fázi představovalo Národní souručenství „organizaci zjevně opoziční a obranářskou. Někteří její činitelé se snažili v tomto orgánu prosadit koncepci nekompromisního češství a usilovali o to, aby se udržela národní jednota přes snahu okupačního systému ji rozbit a oslabit.“¹ T. Pasák charakterizoval postavení Národního souručenství takto: „Navenek se muselo (...) projevat jako konformní organizace, která hodlala převychovat český národ v duchu nového státoprávního uspořádání, ve skutečnosti měla v sobě zakotveny opoziční a retardační prvky.“² Mocensky ji ovládali funkcionáři bývalých politických stran z období první republiky, zejména strany agrární, jejichž cílem bylo vytvořit vedle státní (protektorátní) moci též jistou stranickou mocenskou bázi.³ Vedení Národního souručenství kladlo v době svého vzniku důraz na koncentraci celého českého národa v této organizaci, nikoliv ovšem ve smyslu totalitních tendencí, nýbrž

za účelem protigermanizačního úkolu národní sebezáchovy; formálně akcentoval politický program Národního souručenství téma národní pospolitosti, sociální spravedlnosti a křesťanské morálky. Významnou roli rovněž organizace sehrála, zejména v prvním inkriminovaném časovém období mezi březnem a srpnem 1939, v zápase s fašisticko - vlajkařskými živly ohrožujícími sebezáchovný smysl národní jednoty zevnitř.

Analýzovaný tisk se intenzivně podílel na procesu náborové propagandy do Národního souručenství, která se ukázala jako nadmíru úspěšná (do NS vstoupilo 97, 5 % mužského českého obyvatelstva protektorátu). Agitace pro vstup vypukla na stránkách sledovaných deníků hned po 21. březnu 1939, kdy bylo tvoření Národního souručenství vyhlášeno, ba ještě předtím. V míře i balasnosti agitace si nejdůležitější vedl vůdčí list období pomnichovského a druhorepublikového, bývalý agrárnícký deník *Venkov*. „Netajili jsme se přesvědčením, že jednotu národa nelze budovat na několika útvarech; je-li jeden národ, musí být i jedna jediná jeho organizace. Uskutečnit absolutní jednotu národa jest příkazem ne doby, ale dne či týdnů. Bude uskutečněna.“⁴ Šéfredaktor *Venkova* R. Halík se ovšem v souvislosti se zakládáním Národního souručenství nezdržel rekriminací vztahujících se k nedokončenému zglajchšaltování politického systému v období druhé republiky; rovněž neopomenul zaútočit na marxismus, Hrad a židovství.⁵ V kontextu agitace *Venkova* pro vstup do Národního souručenství se uplatňovaly prvky antisemitismu, ale také projevy odporu vůči zednářům, rotaryánům ad., po formální stránce měla jeho agitace poněkud inkvizičně karatelský charakter. „Kdo bude chtít v národě pracovat, bude tak moci učiniti jenom v Národním souručenství, a jenom tak, jak odpovídá příkazu naprosté národní jednoty.“⁶

Lidové noviny a *Národní práce*, které v kontextu ztlumené politické scény pomnichovského a druhorepublikového Česko-Slovenska reprezentovaly trpěnou opozici, přijímaly vytvoření jednotného Národního souručenství jako nezbytnost doby a jejich agitace pro vstup do této organizace se také z těchto pozic odvíjela. „V naší nové situaci“, napsal 26. března 1939 v úvodníku *Lidových novin* To nejpotřebnější K. Z. Klíma, „ostatně i dvě strany byly by již zbytečně mnoho, neboť ústavně nám uložené společenství politické s Říší, organisovanou jednotně a vedenou autoritativně, nesneslo by se u nás trvale s organisací zásadou, jakou Říše považuje za neúčelnou (...) Proto souhlasilo také vedení Národní strany práce s utvořením nového Národního souručenství beze zbytku. Proto jsou v tomto souručenství vedle někdejších socialistů také někdejší fašisté.“⁷ Oba deníky, *Lidové noviny* i *Národní práce*, však dobře pochopily význam jednotné reprezentativní politické organizace českého národa ve ztížených podmínkách nacistické okupace. „Před světem i sousedem chceme a musíme zůstatí národem. Proto svornost a bratrská družnost není teď dutá fráze, to je teď opravdu všechno. To je teď duše i tělo, to je mozek i srdce, hlava i pata, časnost i věčnost národa“⁸, napsal s hlubokým patosem pochopení tragičnosti situace K. Z. Klíma.

Argumentaci, s níž sledované deníky ve svém snažení operovaly, bylo možné označit jako národně sebezáchovnou, vedle toho se zde však projevoval i důraz na potřebu politické reprezentace českého národa. „Jaký by to byl národ, kdyby nežil politickým životem, který by neměl rázovité politické tvárnosti, který by neměl vyšších ideálů, než věnovati se práci a svým dětem?“⁹, tázal se V. Charvát v úvodníku *Národní práce* Jde o národní čest a hrdost. Častěji, a také mnohem apelativněji, ovšem zazníval argument národní jednoty. „Chceme-li jako národ bezpečně žít, musíme se do jednoho zapojit do Národního souručenství, jež není jen stranou, ale vyznáním víry národního kolektivu (...) Vytvořit Národní souručenství jest příkaz vlasti, jest příkazem naší historie.“¹⁰ Úspěch náborové akce do Národního souručenství byl překvapivý a poněkud zaskočil i samotné organizátory a propagátory. „Náborová akce se plně zdařila. Její úspěch je zdrcujícím překvapením pro zavilé odpůrce české národní jednoty (...) Dosavadní výsledky prokázaly vysokou politickou úroveň českého lidu, jeho smysl pro jednotu, jeho hluboké pochopení ducha doby (...) V krátké době 14 dnů byla zvládnuta akce, která s obdivuhodnou pohotovostí českého lidu vyústila v takové mohutné hnutí, které je nádhernou manifestací celého českého národa.“¹¹

Následně po ustavení Národního souručenství jako politické organizace reprezentující český národ, bylo třeba vymezit její charakter. Bylo symptomatické, že se tak často dělo za pomoci negativních vymezení. Bývalý agrárnícký *Venkov*razil tezi, že Národní souručenství není politickou stranou starého typu, nýbrž „údem češství“, že se v něm organizuje samotný národ. V. Charvát v *Národní práci* pregnančně definoval vznikající organizaci takto: „Podle směrnic vytyčených presidentem dr. Háchou jde především o politické usměrnění všech Čechů, všech stran a všech směrů bez ohledu na stav a smýšlení a místní příslušnost.“¹² Nejobtaveněji však funkci, smysl a význam Národního souručenství charakterizoval v jednom ze svých úvodníků F. Peroutka: „S organisací může závodit zase jen organisace. Osmdesát milionů národa dokonale organisovaného vedle sedmi milionů národa bez organisace - to by byla velmi pesimistická vyhlídka (...) Národní souručenství je naší českou totalitou. Není pochyby, že museli jsme učiniti pokus o takovou konstrukci. Jinak souditi může jen přívrženec teorie, že jest možno státi na dešti a nevlhnouti. Ať jsme v minulosti zařizovali své věci jakkoliv, nyní v středoevropském prostoru může jednati s totalitami zase jen totalita. Nebylo naděje, že jiný systém by se udržel nebo že by měl dost účinnosti.“¹³

Zatímco *Venkov*razil teorii, že „jednotlivec není ničím, celek vším“, přijímaly ovšem *Lidové noviny*, stejně jako *Národní práce*, „totalitu“ Národního souručenství pouze z nutnosti. *Venkov* přitom v kontextu Národního souručenství představoval tiskovou platformu opatrnicky příškrčené, ovšem sentimentálně patetické formy obranného nacionalismu s důrazem na adaptabilitu národa,¹⁴ ale i národní izolacionismus,¹⁵ *Lidové noviny* a *Národní práce* chápaly Národní souručenství a jeho úlohu konkrétněji, pragmatičtěji a hlavně ofenzivněji.

Beze zbytku inkorporovat celý český národ - respektive jeho mužskou polovinu, které se členství týkalo - se Národnímu souručenství nepodařilo realizovat. Část bývalých fašistů a příslušníků hnutí Vlajka do něj odmítla vstoupit. Všechny tři analyzované listy, které se po vzniku Národního souručenství staly jeho tiskovými reprezentanty, po celé jaro a léto roku 1939 sledovaly se zvýšeným zájmem postoje vlajkařů a dále fašistů soustředěných zejména v moravském křídle bývalé NOF, a velmi ostře proti nim vystupovaly, přičemž operovaly zejména s požadavkem koncentrace všech národních sil v zájmu národní sebezáchovy. „Pojem jednoty národa není už jen obsahem národního programu: je otázkou sebezáchovy. Kdo ještě dnes by si chtěl pohrávat s udržováním zbytků bývalých ideologií, jež jednotu porušují, musí si jasně uvědomit, že zabijí stát.“¹⁶ Odpor vůči domácím fašistům kulminoval po jejich bouřlivé brněnské demonstraci z 21. května 1939, kdy se proti fašistům a vlajkařům tvrdě vyslovili komentátoři všech tří zkoumaných raníků, když je otevřeně pojmenovali jako zrádce. R. Korčák ve *Venkovu* napsal: „Jestliže až dosud projevovala legitimní většina národa vůči akcím rozvratníků shovívavost, nelze setrvat na této liberální linii po brněnském 21. květnu. I odzbrojený národ má prostředky, jak se vyrovnat se zrádci společně národní věci (...)“¹⁷ Analyzovaný tisk dokonce našel odvahu upozornit na skutečného iniciátora brněnské akce, na německou okupační moc.¹⁸ Později, ačkoliv fašistické a vlajkařské provokace vůči Národnímu souručenství neustaly, se již žádný z analyzovaných listů neodvážil dešifrovat přítomnost nacistických intrik v jejich pozadí.

Pro toto období lze konstatovat, že postoj sledovaných deníků v době formování Národního souručenství významně přispěl k úspěchu této organizace. Jednoznačně kladný byl pak také jejich přínos v procesu eliminace fašisticko-vlajkařských odstředivých sil v počáteční fázi existence Protektorátu Čechy a Morava. V kontextu sledovaných deníků je možné diferencovat mezi *Venkovem* na jedné straně, který věnoval v inkriminovaném časovém období roku 1939 (březen - srpen) více zájmu oficiální ideologii organizace v duchu své předchozí konzervativně - autoritářské politické orientace, a *Lidovými novinami* a *Národní prací* na straně druhé, které vypichovaly význam Národního souručenství jednoznačně jako nástroje v kontextu úsilí o národní sebezáchovu.

*

Ve druhém vytčeném časovém úseku let 1939 - 1940 v porovnání s předchozím obdobím výrazně až rapidně poklesl zájem analyzovaného tisku o reflexi vnitropolitického vývoje v protektorátu. Markantně se to projevovalo v odlivu zájmu o činnost Národního souručenství, která na sebe zejména v jarních měsících roku 1939 poutala ve vnitropolitickém kontextu centrální pozornost *Lidových novin*, *Venkova* a *Národní práce*. Zřetelně rovněž ubylo komentářů

zaostrěných nepřátelsky vůči politickým skupinám reprezentujícím český fašismus (Vlajka, část bývalé NOF), které se odmítly podřídit Národnímu souručenství.

Po obsahové stránce se zájem zkoumaných raníků reorientoval na osobu státního prezidenta E. Háchy, v daleko menší míře se koncentroval na činnost protektorátní vlády gen. A. Eliáše a Národního souručenství, eventuálně v případě *Národní práce* protektorátní odborové ústředny NOÚZ. Po formální stránce docházelo v inkriminovaném časovém období ke zřetelnému posunu od snahy po reflexi aktuálních událostí k žurnalistice soustředěné na klíčová výročí politického kalendáře (zřízení protektorátu, Háchovy narozeniny či jeho nástup do prezidentské funkce), jejichž cílem byl výčet úspěchů dosažených v protektorátu a smyslem osvědčení loyality.

Proměňovalo se však i Národní souručenství, v němž začal odklon od retardačně pasivní rezistence k oportunistu, přesto se jeho program „přes některé negativní prvky ostře odlišoval od oficiální německé koncepce a zjevně se stavěl na pozici českého národa.“¹⁹ Mocensky byla ovšem již pozice Národního souručenství v tomto období zásadně oslabena, m.j. právě díky zásadní nedůvěře německé okupační moci.

Od podzimu 1939 hektický zájem o činnost Národního souručenství opadal. Komentátoři *Lidových novin*, *Venkova* a *Národní práce* z jisté setrvačnosti nadále akcentovali primární význam této organizace v zajištění jednoty českého národa a v práci na národně sebezáchovném úkolu, v jehož kontextu však byla zdůrazňována opatrná cesta bezpečně poslušné opportunity. Vedoucí NS J. Nebeský do *Venkova* v tomto smyslu napsal: „ (...) sjednotiti národ dosud politicky roztržitý, spojití jeho síly k práci na všech polích, kde se zasévá a klíčí to, čeho národ potřebuje k svému životu, a vésti jej cestou rozumu, sebekázně a všední, každodenní práce vpřed k bezpečí zdárné budoucnosti.“²⁰ *Lidové noviny* a ještě výrazněji *Národní práce* ovšem zdůrazňovaly nejenom jednotící tmel nacionality, ale také potřebu „sociální spravedlnosti“, která měla v budoucnu ještě pevněji koncentrovat české obyvatelstvo kolem této organizace.

V průběhu prvního půlroku 1940 zájem analyzovaných listů o působení Národního souručenství nadále klesal a v polovině června 1940, kdy došlo k reorganizaci vedení NS v devítičlenný provizorní výbor, opět ovšem véle s J. Nebeským, se již projevil negativní osten ve vztahu k dosavadnímu vedení. V. Ryba, náležející k formujícímu se aktivistickému jádru žurnalistů, m.j. v *Národní práci* napsal: „ (...) přišel čas dát se do práce na vybudování sociálního a politického pořádku se zcela čerstvými silami, jež už se nebudou muset ve své práci rozptylovat usilováním o překonávání starého stranicví a hledáním cest k tvoření národní jednoty.“²¹ V tvořícím se aktivistickém proudu českých novinářů byla nyní ve vztahu k Národnímu souručenství opakována především výtka ze zastřešeného pěstování starého politického stranicví z doby první republiky, prosazování politiky „dvou železek v ohni“ a tím neupřímnosti ve vztahu k německé okupační

moci. Nejostřeji se k Národnímu souručenství vyslovovala *Národní práce*, *Venkov* měl naopak tendence je hájit, *Lidové noviny* ponejvíce mlčely.

*

V období let 1940 - 1941 se již v Národním souručenství prosazovala tendence stanovit jako klíčový úkol činnosti organizace ideově - politické usměrnění českého národa v proněmeckém a pronacistickém duchu. Od rezistentně retardační oportunité se přecházelo ke kolaborantskému aktivismu korunovanému výměnou J. Nebeského za J. Fouska v květnu 1941. Na podzim 1940 se ve vedení NS uplatnili i aktivističtí novináři a výrazně se také prosadil antisemitský přístup. To už ale Národní souručenství ztratilo původní podporu českého národa a opustilo ideu rezistentní koncepce národní sebezáchovy. Již na podzim 1940 Národní souručenství zřetelně upadlo do značné pasivity, přičemž sledované deníky na tuto skutečnost reagovaly zatažením sítě mlčení.

Do vyhlášení výjimečného stavu v září 1941 se reflexe vnitropolitického vývoje v Protektorátu Čechy a Morava v kontextu zkoumaných raniků v rovině vnitropolitické problematiky ještě zřetelněji než v předchozím období opírala o „milníky a výročí“ (15. a 16. březen, 12. červenec, 30. listopad ad.) V inkriminovaném časovém období let 1940 - 1941 soustředil analyzovaný tisk pozornost vývoji v Národním souručenství již jen v okamžiku nahrazení oponenty oportunního vedení J. Nebeského aktivistickými silami včele s J. Fouskem (17. květen 1941). R. Korčák v článku *Nové vedení postihl nástup aktivistické ideologie*, která měla změnit charakter organizace. „Především vedení Národního souručenství, jemuž udávala ráz silná, národně - politicky svérázná osobnost Josefa Nebeského, patří zásluha, že udrželo všechny složky národního života v organizačním semknutí a že k soustavné výchově národa v duchu požadavků doby položilo solidní základy. Nastupující nové vedení Národního souručenství má úkol, tuto započatou převýchovnou práci s vynaložením všech pohotových sil a prostředků dovésti ke konci, neboť v existenčním zájmu nás všech je třeba, aby český národ vešel po vítězné válce do nového evropského uspořádání ideově připraven.“²²

Již v létě a na podzim 1940 byla ovšem hlavně v *Národní práci* činnost Národního souručenství v zastřené formě charakterizována strategií „dvou železek v ohni“.²³ V článku ze 31. května 1941 *Politický úkol N. S. takto ocejoval dosavadní vedení Národního souručenství i R. Korčák*, který pod pláštěm veřejné publikační činnosti, pracoval v žurnalistickém odboji. Konstatoval, že Fouskovo vedení škrtá „politiku dvou železek v ohni, žádá zaměření zájmů národa ve směru, který jest shodný se zájmy Říše, vyslovuje se proti pasivnímu přihlížení se založenými rukama a pro aktivní a tvořivou činnost v novém pořádku.“²⁴ To byla jasná reflexe rozchodu Národního souručenství s jeho národně sebezáchovnou tradicí.

Zatímco před dvěma lety chápal analyzovaný tisk v naprosté shodě význam Národního souručenství v duchu jeho národně sebezáchovné funkce, cílem Fouskova vedení měla být nyní podle sledovaných deníků převýchova českého národa v aktivistickém duchu včetně důsledného prosazování antisemitské optiky v kontextu českého veřejného života (v Národním souručenství se to projevilo na podzim 1940 vydáním „židovských výnosů“, v nichž se zakazoval členům NS kontakt se Židy a deklarovalo se přezkoumání rasového původu jeho funkcionářů).²⁵ V souvislosti s nástupem fouskovského aktivistického vedení byl také poprvé kladen opravdový důraz na ideové sblížení Národního souručenství s nacionálně socialistickou ideologií.²⁶ V tomto období však již tato organizace toho měla jen velmi málo společného s duchem Národního souručenství z jara a léta 1939, s jeho prvotním vlasteneckým smyslem.

*

Po roce 1941 se v kontextu Národního souručenství prosadila původně Frankova představa odpolitizované organizace a jejího využití v rovině kulturní a sociální jako nástroje ideově - politické převýchovy českého národa v duchu „říšské myšlenky“.²⁷

Tematika Národního souručenství se přitom ze stránek analyzovaného tisku téměř vytratila; jako primární úkol této organizace byla prezentována jen účast na ideologické převýchově českého národa. „Není to politika, nýbrž výchova: to je tedy úkol, před který je postaven český národ a jeho odpovědní mužové“²⁸, napsala *Národní práce*. Národnímu souručenství odsunutému do politického pozadí, ve svých vedoucích špičkách aktivisticky usměrněnému, v rovině ideové zbavenému svého národně sebezáchovného akcentu a dávno již bez podpory, nebo i jen zájmu mas českého národa o svou činnost, se stále ještě dostávalo opožděné kritiky ze strany aktivistických komentátorů analyzovaného tisku - zejména V. Ryby v *Národní práci*, relativně nejméně ze strany *Venkova* - za svůj předchozí retardačně rezistentní přístup k protektorátní realitě, za svoji koncepci masově plebiscitního a v podstatě vlastenecky orientovaného hnutí v počátcích protektorátu i za svou tehdejší pramalou vstřícnost k formujícím se aktivisticko - kolaborantským skupinám, např. právě v řadách českých novinářů.

*

Analyzované deníky (*Lidové noviny*, *Venkov*, *Národní práce*) sehrály vysoce pozitivní roli v procesu zrodu Národního souručenství, v propagaci náboru členstva organizace, v kontextu prezentace stěžejního úkolu Národního souručenství koncentrovat české obyvatelstvo za účelem snazší protigermanizační, národně sebezáchovné obrany i v zápase proti fašisticko - vlajkařským živlům v počátcích

protektorátu. Vztah mezi sledovanými raníky a Národním souručenstvím, lze v časovém segmentu března - srpna 1939 označit s určitou dávkou zjednodušení jako vcelku harmonické; dominantní pozici ve vztahu k tematice Národního souručenství přitom zaujal bývalý agrárnický deník *Venkov*. Po vypuknutí druhé světové války se tematika Národního souručenství začala ze stránek zkoumaných listů vytrácet, přičemž zlom přišel po červnu 1940, kdy se po pádu Francie pevněji zformovala skupina aktivistických novinářů, do jejíhož okruhu náležel i šéfredaktor *Národní práce* V. Ryba. Právě tento list pak ve třetím časovém výseku let 1940 - 1941 vystupoval vůči Národnímu souručenství nejkritičtěji, přičemž organizaci se značnou dávkou zpětné reflexe „odhaloval“ jako nástroj předstírané spolupráce s okupační mocí v duchu tzv. politiky dvou železek v ohni. Od podzimu 1940 se v kontextu analyzovaného tisku nad tematikou Národního souručenství zatáhla síť mlčení a s koncem první etapy existence protektorátu v září 1941 (Heydrichův nástup do funkce a vyhlášení stanného práva) vycházela tato organizace v rovině reflexe její činnosti i charakteru na stránkách sledovaných deníků již jen jako marginální. *Národní práce* ovšem i po roce 1941 pokračovala ve své opožděné „kritice“.

POZNÁMKY

- 1 PASÁK, Tomáš: *Pod ochranou říše*. Praha 1998, s. 58.
- 2 PASÁK, Tomáš: *Český fašismus 1922 - 1945 a kolaborace 1939 - 1945*. Praha 1999, s. 267.
- 3 BRANDES, Detlef: *Češi pod německým protektorátem. Okupační politika, kolaborace a odboj 1939 - 1945*. Praha 2000, s. 54.
- 4 HALÍK, Rudolf: *Jednota národa!* *Venkov*, 34, 1939, č. 67, 19. 3., s. 1.
- 5 „Založením Národní jednoty došli jsme k zjednodušení národních poměrů. V Národní jednotě jsme soustřeďovali český lid v duchu národní pospolitosti, k očistě od zvrácených ideologií: marxistické, komunistické, ateistické, k očistě národa od vlivu židovstva. Národní jednotou jsme burcovali lid, aby se absolutně oprostil od každé stopy bludné politiky Benešovy, v níž právem jsme viděli a vidíme největší vinu za vývoj událostí.“ HALÍK, Rudolf: *Jednota národa!* *Venkov*, 34, 1939, č. 67, 19. 3., s. 1.
- 6 ŽILKA, Jindřich: *Jednota národa*. *Venkov*, 34, 1939, č. 79, 2. 4., s. 1.
- 7 KLÍMA, Karel Z.: *To nejpotřebnější*. *Lidové noviny*, 47, 1939, č. 156, 26. 3., s. 1.
- 8 Tamtéž.
- 9 CHARVÁT, Vincenc: *Jde o národní hrdost a čest*. *Národní práce*, 1, 1939, č. 133, 16. 5., s. 1.

- 10 *Nebude mezi námi desertérů*. *Venkov*, 34, 1939, č. 75, 29. 3., s. 1.
- 11 Ch.: *Krásný výsledek*. *Národní práce*, 1, 1939, č. 114, 26. 4., s. 3.
- 12 Ch.: *Národní souručenství do práce*. *Národní práce*, 1, 1939, č. 84, 25. 3., s. 3.
- 13 PEROUTKA, Ferdinand: *Čím je nám Národní souručenství*. *Lidové noviny*, 47, 1939, č. 369, 23. 7., s. 1.
- 14 „Národ neumírá, mění-li se forma nebo rozloha státu. Ale národ se musí umět přizpůsobit, jak to poměry vyžadují.“ In: HALÍK, Rudolf: *K sobě bliž!* *Venkov*, 34, 1939, č. 89, 14. 4., s. 1.
- 15 „Nestaráme se o svět, uvědomili jsme si svoje skromné postavení, dnes ještě skrovnější.“ In: HALÍK, Rudolf: *K sobě bliž!* *Venkov*, 34, 1939, č. 89, 14. 4., s. 1.
- 16 Tamtéž.
- 17 KORČÁK, Rostislav: *Jednotu národa nerozbijte!* *Venkov*, 34, 1939, č. 119, 23. 5., s. 3.
- 18 Viz např. ve *Venkovi*: „Je nutné také na adresu některých činitelů z německého tábora otevřeně říci, že nemohl by býti v tom spařován korektní postup vůči českému národu, kdyby se opakovaly i po brněnských událostech případy zřejmého nadřzování těmto, od národa se odštěpivším bezcharakterním zlomkům, proti Národnímu souručenství, jehož vůdcem je státní president, a jež ze všech sil se snaží o klidné a nezáludné vybudování života českého národa v duchu národní svébytnosti, o kterém máme slavnostní ujištění od vůdce národa německého!“ KORČÁK, Rostislav: *Jednotu národa nerozbijte!* *Venkov*, 34, 1939, č. 119, 23. 5., s. 3.
- Národní práce psala: „Podkopy pod autoritu národa a podkopy pod autoritu naší, české vládní moci, jsou událostmi tak vážnými, že si veřejnost právem zneklidněna klade otázku, jaké, že jsou zdroje, z nichž brněnští fašisté čerpají legitimaci i odvahu k činům tak dalekosáhlým.“ (r): *Kde jsou zdroje?* *Národní práce*, 1, 1939, č. 140, 23. 5., s. 2.
- 19 PASÁK, Tomáš: *Pod ochranou říše*. Praha 1998, s. 221.
- 20 NEBESKÝ, Josef: *Budeme aktivisty*. *Lidové noviny*, 47, 1939, č. 655, 31. 12., s. 1.
- 21 vr.: *Před změnami v Národním souručenství*. *Národní práce*, 2, 1940, č. 161, 16. 6., s. 2.
- 22 KORČÁK, Rostislav: *Nové vedení*. *Venkov*, 36, 1941, č. 122, 25. 5., s. 1.
- 23 Např. v půli října 1940 v souvislosti s doplňováním kádrů vedení Národního souručenství napsal v *Národní práci* V. Ryba: „Mladí, noví členové Výboru N.S., kteří se představili veřejnosti, odsoudili metody politického chytračení a napalování (...)“ np: *Práce a odpovědnost*. *Národní práce*, 2, 1940, č. 287, 20. 10., s. 1.
- 24 R. K.: *Politický úkol N.S.* *Venkov*, 36, 1941, č. 127, 31. 5., s. 3.
- 25 BRANDES, Detlef: *Češi pod německým protektorátem. Okupační politika, kolaborace a odboj 1939 - 1945*. Praha 2000, s. 142.